

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-121>

УДК 628.46:628.43

Грекова О.О., Зозуля А.О.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ УТИЛІЗАЦІЇ МЕДИЧНИХ ВІДХОДІВ: ВІТЧИЗНЯНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАКТИКА

Анотація. У даній статті досліджено проблему державного правового регулювання утилізації медичних відходів. Автори зазначили в чому саме полягає небезпека даного виду відходів для екології та здоров'я населення, розглянувши сучасний стан поводження з медичними відходами в Україні. Було проаналізовано вітчизняне законодавство та виявлено його недоліки. Також, автори розглянули шляхи регулювання проблеми утилізації медичних відходів в країнах Європейського Союзу на базі їх директив, зокрема Польщі, та на їх прикладі запропонували варіанти вирішення даної проблеми для України. Було визначено методи боротьби з накопиченням відходів та обґрунтовано доцільність внесення відповідних змін до законодавчих актів, необхідність створення певних нормативно-правових актів для законодавця, де б було детально зазначено механізми і способи утилізації медичних відходів та коло осіб, відповідальних за дані процеси. Також обґрунтована необхідність збільшення фінансування сфери медицини саме в частині збільшення дотацій на реалізацію програм по знешкодженню медичних відходів.

Ключові слова: медичні відходи, відходи, утилізація, медичний заклад, переробка.

Grekoval Olexandra, Zozulia Anna
Yaroslav Mudryi National Law University

THE PROBLEM OF LEGAL REGULATION OF MEDICAL WASTE DISPOSAL: DOMESTIC LEGISLATION AND EUROPEAN PRACTICE

Summary. This article explores the problem of state legal regulation of medical waste disposal. The authors pointed out the particular danger of this type of waste to the environment and health of the population, considering the current state of health care management in Ukraine. The article states that the establishment of a health care waste management system is a very urgent environmental problem, which can only be solved if the state-level attention to this waste group is raised and environmental awareness is created in the public. Moreover, the disposal of medical waste is an actual problem spreading by worldwide because of its high level of infection. The authors noted that medicines are in fresh waters and soils in all countries of Asia, Europe and America. Domestic legislation was analyzed and shortcomings was identified. The problem of medical waste management for Ukraine is only partially resolved. For now, there is no complete system in place to provide all stages of waste management. The authors proposed to include in the draft budget for 2020 a medical subvention for the disposal of medical waste both in hospitals and for the financing of specially created enterprises. The authors also considered ways of regulating the problem of the disposal of medical waste in the European Union countries which based on their directives, in particular Poland, and, on their example was suggested options for solving this problem for Ukraine. Methods for combating the harmful effects of waste accumulation have been identified and the feasibility of amending the relevant legislation has been substantiated. The authors conclude that the legislator needs to clearly regulate these issues in regulatory acts and put them into effect over the next few years, taking into account world experience. The authors substantiated the need to increase funding for the medical sector precisely in part to increase subsidies for the implementation of programs for disposal of medical waste. Thus, the authors came to the conclusion that the problem of legal regulation is extremely important. Due attention by the state can prevent the negative effects of environmental pollution.

Keywords: medical waste, waste, utilization, medical establishment, recycling.

Постановка проблеми. Знешкодження медичних відходів є актуальною проблемою в усьому світі через велику ступінь їх інфікованості. Неправильне поводження з ними сприяє швидкому поширенню небезпечних інфекцій повітряним і водним шляхом, що призводить до виникнення масових захворювань, нещасних випадків. Ситуація ускладнюється прогресуючим збільшенням кількості медичних відходів рік від року та наявністю недосконалої системи їх утилізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема утилізації медичних відходів достатньо ретельно вивчалася українськими та закордонними науковцями, серед яких Л.А. Сербинова, Х.І. Фесан, О.С. Тимошук, О.Р. Попович, Ю.І. Ятчишин, М.С. Мальований, І.М. Яворівська, Н.Ю. Бронська.

Биокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні в країні поки немає налагодженого повного циклу зне-

шкодження відходів, оскільки немає чіткої регламентації дій відповідальних посадових осіб щодо вирішення даної проблеми, належного цільового фінансування даних статей витрат діяльності уповноважених на це підприємств, діючих установок по знешкодженню і термічному знищенню відходів. Законодавцю потрібно чітко регламентувати дані питання в нормативно-правових актах та ввести їх в дію впродовж найближчих декількох років урахувавши при цьому світовий досвід.

Мета роботи. Налагодження системи поводження з медичними відходами є дуже актуальною екологічною проблемою, вирішення якої можливе лише за умови підвищення уваги на рівні держави до цієї групи відходів та формування у громадськості екологічної свідомості. Метою роботи є розробка стратегії поводження з медичними відходами за допомогою аналізу даної практики у країнах Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. За даними міжнародної благодійної організації «Екологія-Право-Людина», в Україні щороку продукується близько 400 тисяч тонн медичних відходів, з яких 100-120 тисяч – небезпечні. Вони утворюються у медичних закладах, фармацевтичних компаніях, знаходяться у пересічних громадян (зіпсовані ліки, бинти та ін.) тощо [1].

Згідно із визначенням, наведеним у нормах щодо поводження з медичними відходами, медичні відходи – відходи, що утворюються внаслідок медичного обслуговування у закладах, які в установленому порядку отримали ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики. Законодавець поділяє медичні відходи на такі категорії: категорія А – епідемічно безпечні медичні відходи; категорія В – епідемічно небезпечні медичні відходи; категорія С – токсикологічно небезпечні медичні відходи; категорія D – радіологічно небезпечні медичні відходи [2].

Небезпечні речовини, що містяться в медичних відходах негативно впливають на довкілля та здоров'я людей, оскільки можуть накопичуватися у ґрунті, водних об'єктах у великих концентраціях, що призводить до порушення природної екосистеми, також вони призводять до поширення інфекційних та неінфекційних захворювань. Найнебезпечніше середовище небезпечних фармацевтичних відходів, у складі яких містяться цитотоксичні препарати, антибіотики, препарати з гормономодулювальною, психотропною й наркотичною дією та інші фізіологічно активні речовини, що негативно впливає на живі організми та може призвести до непередбачуваних наслідків. Слід зазначити, що сучасні очисні споруди України, що побудовані у 60-х роках ХХ ст. не пристосовані до очистки стічних вод від фармацевтичних відходів та інших речовин, що містяться в медичних відходах. Це призводить до безперешкодного їх потрапляння у природні води. Залишки фармацевтичних препаратів накопичуються у питній воді, адже водопостачання понад 75% населення України здійснюють з поверхневих вод. Постійне споживання такої води спричинює звикання людського організму до певних ліків та їх накопичення. Тому, у разі захворювання, процес лікування ускладнюється, загострюються хронічні хвороби, виникають алергічні реакції тощо. До прикладу, у 2011 році в місті Нью-Йорк було виявлено вміст ліків та у питній воді. Шведські дослідники виявили в 2007 році в Хайдарабаді (Індія) дуже високі концентрації антибіотиків та інших ліків в очищених стічних водах фармацевтичних підприємств [3]. Підземні питні джерела в курортах Альп отруєні тридцятьма видами найбільш поширених ліків ліки в воді та ґрунті [4]. Тобто, ліки у прісних водах та ґрунті у присутні у всіх країнах Азії, Європі і Америці.

Проблема поводження з медичними відходами для України є вирішеною лише частково. Сьогодні відсутня цілісна налагоджена система, яка б забезпечувала всі етапи поводження з цими відходами. ВООЗ у 2013 році розробило рекомендацію: «Безпечне управління відходами медичних закладів» («Safe management of wastes from health-care activities») в якій було розгля-

нуто аспекти такі як нормативно-правової бази, планування, мінімізація відходів, їх переробка з метою повторного використання, транспортування та зберігання, варіанти обробки й утилізації, а також спеціальна підготовка кадрів, які задіяні у даній системі. За даними ВООЗ близько 80% відходів медичних закладів є побутовими (безпечними), інші 20% вважаються небезпечними, вони можуть бути інфекційними, токсичними чи радіоактивними. Інфекційні та анатомічні відходи складають 15%, колючі складають 1% і є наднебезпечними з точки зору розповсюдження зараження [5].

Розпорядженням КМУ від 8 листопада 2017 р. № 820-р схвалено «Національну стратегію управління відходами в Україні до 2030 року». Даний документ включає в себе розділ № 10 «Медичні відходи», де занотовано завдання для формування державної політики та створення інфраструктури у сфері управління медичними відходами. Основними завданнями визначається:

1. Розробка та подання проекту акта Кабінетові Міністрів України, спрямованого на встановлення вимог до зберігання, збирання, перевезення та оброблення медичних відходів.
2. Проведення інвентаризації об'єктів оброблення медичних відходів.
3. Проведення дослідження щодо визначення потреби у збільшенні наявних потужностей та створенні додаткових об'єктів з оброблення медичних відходів [6].

Таким чином, український законодавець визнає проблему утилізації даного виду відходів, але наявний великий ризик у реалізації такої масштабної реформи, що криється у довгих термінах, відведених на написання нормативних документів.

Так, Х.И. Фесан та О.С. Тимошук пропонують у лікарняних закладах міста всі інфіковані відходи збирати у спеціальні разові полімерні пакети безпосередньо в місцях їх первісного утворення, складати у спеціальні разові полімерні мішки для тимчасового зберігання у визначених місцях. Після накопичення транспортних партій медичні відходи будуть перевозитись на установки для термічного знешкодження. Загальна вартість розроблення та реалізації проекту одного комплексу для термічного перероблення медичних відходів становить 44,6 млн. грн. Міні-завод включає: виробничо-побутове приміщення; комплект технологічного перероблення фірми Muller; Франція, (25 000 000 грн.) [7].

Л.А. Сербинова пропонує визначити безпечний спосіб вилучення відходів лікарських засобів у населення через лікарні та/або аптеки, з їх подальшою утилізацією. Для цього потрібно захоувати пацієнтів разом з громадськістю повертати просторочені або непотрібні їм лікарські засоби чи надавати відповідну інформацію пацієнтам про те, як їх слід безпечно утилізувати [8].

Світова практика поводження з відходами така, що небезпечні медичні відходи спалюються. В одних країнах установки для спалення дозволені при закладах, в інших реалізована система (wastemanagement), яка забезпечує провадження процесу від початку і до кінцевої операції з відходами. Також деякі медичні відходи утилізуються по іншим технологіям: автоклаву-

вання, хімічна обробка, мікрохвильова обробка, паро-теплова обробка у поєднанні з внутрішнім перемішуванням тощо. При цьому зберігається баланс між вартістю та безпекою. В даних країнах утилізація більшості відходів відбувається централізовано в межах адміністративних округів та/або районів, весь процес врегульовано давно. Доречним є законодавство щодо біомедичних відходів Канади, що було створено ще у 1992 році та залишається актуальним.

Окремою проблемою України і світу є поводження з лікарськими засобами, у яких закінчився термін придатності, та невикористаними медичними препаратами, що потрапляють на сміттєзвалища. В практиці розвинених країн єдиним завданням населення при відповідальному поводженні зі специфічними відходами є здати такі ліки в спеціально обладнаний пункт прийому або в аптеку, яка здійснює цю функцію в регіоні. Нажаль, в нашій країні, такі пункти відсутні.

У Польщі на базі директив Європейського Союзу прийнято закони: «Про отримання чистоти і порядку в гмінах», «Про господарювання відходами упаковки», «Про обов'язок підприємств щодо деяких відходів і депозитну систему», «Про відходи видобувної галузі», «Про надра», який регламентує захоронення відходів в шахтах, «Про відходи», у якому визначено терміни і основні засади управління відходами, а також мето-

ди перероблення, утилізації, видалення відходів [9]. Гміна відповідає за збирання та передачу на перероблення небезпечних відходів. У місті Познань є три стаціонарні пункти збору небезпечних відходів. Окрім цього, медичні відходи збирають аптеки, батарейки – школи і магазини. У законодавстві Польщі, порівняно з Україною, більш детально прописані правила поводження з медичними відходами, вони сумлінно виконуються, отже свідомість поляків з екологічних питань вища за нашу.

Висновки. Отже, на прикладі країн, що були розглянуті, пропонуємо законодавцю створити низку нормативно-правових актів, де б було детально зазначено механізми і способи утилізації медичних відходів та коло осіб, відповідальних за ці процеси. Дане регулювання неможливе без достатнього фінансування, тому необхідно закласти у проект бюджету на 2020 рік медичну субвенцію на утилізацію медичних відходів як в лікарнях безпосередньо, так і в для фінансування спеціально створених підприємств. (бо у Законі України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» від 23.11.2018 № 2629-VIII не передбачено видатків на ліквідацію даної проблеми)[10]. Важливим є створення пунктів збору медичних відходів у громадян та їх заохочення до цього, наприклад, шляхом надання знижок на придбання ліків в аптеках.

Список літератури:

1. Екологія-право-людина: статистичні дані. Київ, 2019. URL: <http://epl.org.ua/> (дата звернення: 27.10.2019).
2. Наказ міністерства охорони здоров'я України від 08.06.2015 № 325 «Про затвердження Державних санітарно-протиепідемічних правил і норм щодо поводження з медичними відходами». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/> (дата звернення: 27.10.2019).
3. Аль-Хазраджі О.С.А. Фактори, що впливають на поширення фармацевтичних препаратів в прісній воді. *Екологічна токсикологія і хімія*. 2017. Вип. 37. Випуск. 3. С. 829–838.
4. Кофман В.Я. Нові окисні технології очищення води і стічних вод: огляд зарубіжних видань. *Водопостачання та санітарна техніка*. 2013. № 11. С. 70–77.
5. Chartier, Y., Emmanuel, J., Pieper, U., Prüss, A., Rushbrook, P., Stringer, R., Townend, W., Wilburn, S., Zghondi, R. A Practical Guide, Nonserial Publication, 2014. 380 p.
6. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року : Розпорядження КМУ від 8 листопада 2017 р. № 820. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення: 27.10.2019).
7. Сербінова Л.А., Фесан Х.І., Тимошук О.С. Обґрунтування доцільності утилізації та переробки медичних відходів спалюванням на базі лікувально-профілактичних закладів. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2017. Вип. 5(106). С. 136–142.
8. Косяченко К. Щодо утилізації медичних відходів. *Аптека.ua*. Київ, 2015. № 21(992). URL: <https://www.apтека.ua/article/333743?print> (дата звернення: 27.10.2019).
9. Войціховська А., Кравченко О., Мельнь-Забрамна О., Панькевич М. Кращі європейські практики управління відходами. Львів, 2019. 64 с.
10. Про Державний бюджет України на 2019 рік : Закон України від 23.11.2018 № 2629-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19> (дата звернення: 27.10.2019).

References:

1. Ekolohiya-pravo-lyudyna: statystychni dani. Availabe at: <http://epl.org.ua/> (accessed 27 October 2019). (in Ukrainian)
2. Nakaz ministerstva okhorony zdorov'ya Ukrainy «Pro zatverdzhennya Derzhavnykh sanitarno protyepidemichnykh pravyl i norm shchodo povodzhennya z medychnymy vidkhodamy» [Order of the Ministry of Health of Ukraine "On approval of the State sanitary and epidemiological rules and norms for the management of waste materials"]. Availabe at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0959-15> (accessed 27 October 2019). (in Ukrainian)
3. Al-Khazrajy, O.S.A. (2017). Factor safe ctingthed issipationopharma ceuticals in fresh water. *Environmental Toxicology and Chemistry*. Vol. 37. Iss. 3. P. 829–838. doi: 10.1002/etc.4015
4. Kofman, V.Ya. (2013). Novyye oksilitel'nyye tekhnologii ochistkiv od yistochnykh vod : obzor zarubezhnykh izdaniy [New oxidative technologies for water and wastewater treatment: a review of foreign publications]. (in Russian)
5. Chartier, Y., Emmanuel, J., Pieper, U., Prüss, A., Rushbrook, P., Stringer, R., Townend, W., Wilburn, S., Zghondi, R. A Practical Guide, Nonserial Publication (2014).
6. Rozporyadzhennya KМУ vid 8 lystopada 2017 r. № 820-r «Natsional'na stratehiya upravlinnya vidkhodamy v Ukraini do 2030 roku [Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 8, 2017 No. 820-p "National Strategy for Waste Management in Ukraine until 2030"]. Availabe at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-2019-%D1%80> (accessed 27 October 2019). (in Ukrainian)

7. Serbinova, L.A., Fesan, Kh.I., & Tymoshchuk, O.S. (2017). Obgruntuvannya otsil'nostiuty lizatsiyi ta pererobky medychnykh vidkhodiv spalyuvannyam na bazi likuval'no – profilaktychnykh zakladiv [Substantiation of expediency of utilization and processing of medical waste by burning on the basis of medical and preventive institutions]. (in Ukrainian)
8. Kosyachenko, K. (2015). Shchodo utylizatsiyi medychnykh vidkhodiv [Concerning the utilization of medical waste]. Available at: <https://www.apteka.ua/article/333743?print> (accessed 27 October 2019). (in Ukrainian)
9. Voytsikhovs'ka, A., Kravchenko, O., Melen'-Zabramna, O., & Pan'kevych, M. (2019). Krashchi yevropeys'ki praktyky upravlinnya vidkhodamy [Best European Waste Management Practices]. Lviv. (in Ukrainian)
10. Zakon Ukrainy «Pro Derzhavnyy byudzheth Ukrainy na 2019 rik» [Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2019"] No. 2629-VIII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19> (accessed 27 October 2019). (in Ukrainian)